

Формите на генитив плурал кај *a*-основите во микенскиот грчки (морфолошки аспекти)

Елена Џукеска
Филозофски факултет
dzukeska@yahoo.com

Формите на генитив плурал кај *a*-основите во микенскиот завршуваат на *-a-o*. Имајќи ги предвид неконтрахираните генитивски форми на *-āwv* во ајолските дијалекти и кај Хомер, сп. Хом. κλισι-*āwv* (М 155), бој. Δραχμ-*āwv*, т.е. на *-εwv* (< *-ηwv* < *-āwv*) во јонскиот и исто така кај Хомер, сп. Хом. πηγέwv (312), микенскиот завршок *-a-o* можеме да го интерпретираме како */-āōn/* или */-ā(h)ōn/*. Грчкото *-āwv* (контрахирано како *-āv* во дор., лезб., арк. или **-āsōm* во сп. дор. јон. атич., Δραχμ-*āv*, Хом. (Ψ112)[1] веројатно е од **-āsōm* и ја содржи заменската наставка за ген. плур. **-sōm*, сп. Хом. τά-wv, скт. *tā-sām* (ж.р.), *tē-sām* (м.р.) < **so-/to-*, **sā-/tā-*. [2] Влијанието што заменската флексија го извршила на именките е евидентно и во генитив сингулар и во ном. плурал. И тој процес се следи и во другите индоевропски јазици, а не само во грчкиот. Што се однесува до формите за генитив плурал, освен во грчкиот, наставката **-sōm* навлегла кај именките и во латинскиот и тоа не само кај *a*-основите, туку и кај *o*-основите, сп. лат. *equā-rum*, *virō-rum*, оск. *egma-zum* “*regum*”, умбр. *pracata-rum* “*munitarum*”. [3]

Во латинскиот има спорадични примери кои сведочат за употребата на наставката **-ōm* кај тематските и *a*-основите покрај вообичаеното **-sōm*, сп. *Núvlan-úm* (оск.), *de-um* (лат.), *agricol-um* (Лукр.). Но, во грчките дијалекти нема траги од постара т.е. различна состојба, што зборува за тоа дека наставката **-sōm* тука преминала во именската флексија многу рано. Плочките напишани со линеарно Бе писмо потврдуваат дека тоа се случило веќе во предмикенскиот период.

Вообичаената употреба на завршокот *-a-o* во микенскиот е потврдена само во Пил, бидејќи најголемиот број примери доаѓаат оттаму, вкупно 60. Овој завршок е присутен кај пет идентификувани писари. Најмногу форми (38) напишал писарот бр. 23 во серијата Ad. Писарите бр. 1 и 41 напишале по 8 форми, писарот бр. 32, 2 форми, а писарот бр. 24, 1 форма. Во Кносос за жал имаме само 1 пример, а го напишал писарот бр. 124, а на останатите локалитети нема ниту една потврдена форма на ген. плур. од *-a*-основи.

Најголемиот број од формите се именки (52), од кои 13 се општи именки, 27 се апелативи и 12 етници. Има само 1 форма од придавка, *pe-ru-si-nwa-o* (PY Ub 1317), */perusinwāōn/* од */perusinwos/*, περυσινός, “лански, минатогодишен”. И *e-ra-ti-ja-o*, т.е. *e-ra-pi-ja-o* (PY Ub 1317.a), */elaphiyāōn/* според својата форма е придавка, но по својата функција е именка, сп. *e-ra-pe-ja* (PY Ub 1318.5.6) покрај идеограмата E, атич. ἐλαφῆ,

“еленска кожа”. Дека *e-ra-(pi)-ja-o* е навистина една супстантивизирана придавка,[4] потврдува и контекстот, т.е. придавката */perusinwos/* која го детерминира зборот */elaphiyā/*, сп. *pe-ru-si-nwa-o* ‘*e-ra-ti-ja-o*’ (PY Ub 1317), */perusinwāōn elaphiyāōn/*, “од минатогодишните кожи”. Има и 7 партиципски форми, но сите примери му припаѓаат на партиципот */k(h)ekhemenos/*, со кој се означува една категорија на поседување на земјата, сп. *ke-ke-me-na-o* (PY Eb 297.2; 473.1; Ed 236.1; 901.1; Ep 704.6) можеби од **gheh₁-*, сп. *κῆχάνω* “достигнувам”, скт. *jāhāti* “напуштам”. Има само еден топоним, *e-ra-te-re-wa-o*, */Elatrwwāōn/* од */Elatrēwai/*, сп. *Ἐλάτρια, Ἐλάτρεια, Ἐλατρεύς*. За жал недостасуваат соодветни примери од сферата на заменките.

Завршокот *-a-o*, */-āōn/* е карактеристичен не само за именките од ж. род (59 примери), туку и за именките од м. род (2 примери), сп. *e-re-ta-o* (PY Ad 684 lat. sup.), */eretāōn/*, Хом. *ἑρετάων* (β319, v115) од */eretās/*, *ἑρέτης* “веслач, морнар” и *te-re-ta-o* (PY Eg 312.5), можеби */telestāōn/* од */telestās/*, сп. помик. *τελεστής* “управител, свештеник”. Во случајот на синтагмата *e-ra-(pi)-ja-o pe-ru-si-nwa-o*, */elaphiyāōn perusinwāōn/* и *ko-to-na-o ke-ke-me-na-o*, */ktoināōn k(h)ekhemēnāōn/* родот кај именката го индицира придавката, т.е. партиципот. Кај примерите кои се јавуваат во серијата Ad, на родот нè упатува само споредбата со соодветните текстови во Aa и Ab серијата. Имено, формите што се наведени во серијата Ad во ген. плур. во овие серии стојат во ном. плур. и се однесуваат на идеограмата за жена, сп. *ku-te-ra₂ MUL 28* (PY Aa 506), */Kuthera₁ MUL 28/*, “28 жени од Китера” и *pu-ro*, *ku-te-ra-o ko-wo VIR 22* (PY Ad 390), */Purō, Kutheraōn korwoi VIR 22/*, “Од Пил, 22 постари момчиња, помошници на жените од Китера”.

Индикација за родот на формите на *-a-o* претставуваат и суфиксите. Тако, типично за женските имиња на занимања е да завршуваат на **-triya*, *-τρια*. Овој суфикс во микенскиот се обележува како *-ti-ra₂* или *-ti-ri-ja*. Писарите се определувале за едната или за другата графија. Така писарот бр. 23 за обележување на ген. плур. кај овие именки во серијата Ad ја користи исклучиво графијата *-ti-ra₂-o*, а писарот бр. 21 во серијата Ab ја користи само графијата *-ti-ra₂* во ном. плур. За разлика од него, писарите бр. 1 и 4 во серијата Aa го обележуваат ном. плур. со графијата *-ti-ri-ja*, сп. ном. плур. *te-re-ti-ri-ja* (PY Aa 62, 764) наспроти *te-re-ti-ra₂* (PY Ab 789.B) и ген. плур. *te-re-ti-ra₂-o* (PY Ad 308) од */meletriya/*, “воденичарка”. Со алтернацијата *ra₂* и *ri-ja* се означуваат двете варијанти на суфиксот *-τρια* во зависност од изговорот на *y*, **-tr-ya-*, што се бележи *-ti-ra₂-* и **-tr-iya-* што се бележи *-ti-ri-ja-*, сп. ном. синг. ж.р. *ka-za* (KN Sp 4452), */khalhiyā/* и ном. дуал ср.р. *ka-ki-jo* (KN So 894.2), */khalhiyō/* од */khalkiyos/*, ајол. *χάλκιος*, “бронзен”.

За имињата на занимања во ж. род типичен е и суфиксот *-eya-*. Зборовите изведени со овој суфикс најчесто имаат врска со зборовите од тем. основи, сп. *ri-ne-ja-o*, */lineyāōn/*, ген. плур. од */rineya/* “жена што обработува лен” и *ri-no*, */linon/*, *λίνον*, “лен”. Кај нив графијата *-e-ja-* е константна и нема алтернации со форми на *-e-a-* или *-e-a₂-* како кај придавките што означуваат материја. Во помикенскиот суфиксот *-eya-* не е продуктивен за имиња на занимања изведени од *-o/e-* основи, сп. *γυνή λινουργός* (Poll. 7.72), “жена што обработува лен” и мик. */lineya/*. Меѓутоа, постојат и именки на *-εια* кои се всушност ж.р. од апелативите на *-ευς*, сп. *ἱέρεια*, “свештеничка” и *ἱερεύς*, “свештеник”, мик. *i-je-re-ja* (PY Eb 297.1), */iyereya/* и *i-je-re-u* (PY Aq 218.2.3), */iyereus/*. [5] Меѓу формите на ген. плур., само за *i-te-ja-o*, */histeyāōn/*, ген. плур. од */histeya/*, “ткајачка” паралелно постои и име во м. род на *-eu-*, сп. ном. синг. *i-te-u* (KN As 1516.9), дат. синг. *i-te-we* (PY Un 1322.3) од */histeus/*, помик. *ἰστουργός*, “ткајач”. [6]

Етниците во микенскиот исто како и во помикенскиот често се градат со суфиксот *-iyo-*, така што формите во ж. род гласат на *-iya-*, сп. *mi-ra-ti-ja-o*, /*Milātiyāōn*/ и *Μίλατος*, *Μίλητος*, *Μιλήσιος*. Но, во случајот на *ku-te-ra3* (PY Aa 506), сп. *Κύθηρα* и *Κυθήριος*, *ze-pu2-ra3* (PY Aa 61), сп. *Ζέφυρος* и *Ζέφυριος*, *ki-ma-ra* (PY Aa 63), сп. топ. *Κίμαρος*, токму формата на ген. плурал е таа што покажува дека овој суфикс не е присутен, сп. *ku-te-ra-o* (PY Ad 390, 679), *ze-pu2-ra-o* (PY Ad 664), *ki-ma-ra-o* (PY Ad 668).[7] Да беше суфиксот *-iyo-* присутен кај овие форми тие ќе гласаа **ku-te-ri-ja-o*, **ze-pu2-ri-ja-o*, **ki-ma-ri-ja-o*. [8]

Бројот на форми на ген. плурал на *-a-o* (вкупно 61) јасно покажува дека наставката **-sōm*, веќе била присутна во именската флексија во микенскиот период. Тоа што од Кносос доаѓа само еден пример (сите останати примери се напишани во Пил) не е индикативно за хронологијата, нити пак упатува на некоја различна состојба во Кносос. Едноставно, на Кноските плочки нема доволно сочувани примери на генитив плурал.

Константноста на графичката *-a-o* покажува дека завршокот **-āsōm* се развил до **-āhōn* или веќе до **-āōn* во овој период, но дека до контракција на вокалите сè уште не дошло, како што не дошло ни во ајолските дијалекти, ни кај Хомер подоцна.

Повеќето примери се од ж. род (59), но сепак формите *e-re-ta-o*, /*eretāōn*/ (PY Ad 684 lat. sup.) и *te-re-ta-o*, /*telestāōn*/ (PY Er 312.5) покажуваат дека завршокот **-āsōm* бил карактеристичен и за именките од м. род.

Тоа што немаме ниту еден пример од сферата на заменките пред сè се должи на административниот карактер на микенските плочки, каде што општо земено има многу малку потврдени заменски форми. Но, различните суфикси кои учествуваат во формирањето на основата, сп. *pe-ki-ti-ra2-o* (PY Ad 694), /*pektryāōn*/ од /*pek-trya*/, *ri-ne-ja-o* (PY Ad 295; 326), /*lineyāōn*/ од /*lin-eya*/ и забележаните примери од различни категории имиња (општи именки, апелативи, етници, партиципи, топоними, придавки) јасно зборуваат за распространетоста на завршокот за ген. плурал **-āsōm* кај *-a-* основите во микенскиот период.

Белешки:

- [1] P. Chantraine, *Morphologie historique du Grec* (Paris, 1967), стр. 50-51 и *Grammaire homérique I* (Paris, 1973), стр. 201; C. D. Buck, *The Greek Dialects* (Chicago, 1955), стр. 38, 86.
- [2] A. Debrunner, E. Schwyzer, *Griechische Grammatik I* (München, 1950), стр. 559; О. Семеренџи, *Введение в сравнительное языкознание*, (Москва, 1980), стр. 202; K. Brugmann - B. Delbrück, *Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen II₂* (Straßburg, 1892), стр. 692; C. J. Ruijgh, "Problèmes de philologie Mycénienne", *Minos* 19 (1985), стр. 131 и фус. 86 и "La Morphologie du Grec" *SMEA* 20 (1979), стр. 73-4.
- [3] M. Leumann, *Lateinische Laut- und Formenlehre* (München, 1977), стр. 415, 421, 436; A. Erhart, *Die indogermanische Nominalflexion und ihre Genese* (Innsbruck, 1993), стр.
- [4] C. J. Ruijgh "Observations sur la tablette Ub 1318 de Pylos", *Lingua* 16 (1966), стр. 148-9; A. Sacconi "Gli ideogrammi per le pelle e per il cuoio nei testi micenei", *SMEA* 3 (1967), стр. 123, фус. 110.
- [5] E. Risch, *Wortbildung der homerischen Sprache* (Berlin, New York, 1984), стр. 135.
- [6] C. J. Ruijgh, *Études sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien* (Amsterdam, 1967), стр. 247 и понатаму, стр. 253.

- [7] C. J. Ruijgh, *loc. cit.*, str. 366; E. Risch vo A. Etter, M. Looser (ed.), *Kleine Schriften* (Berlin, New York, 1981), стр.. 160-161.
- [8] Претпоставката дека кај овие форми силабограмата *-ra-* ја означува геминатата *-rra-* (< *-rya-*) (види E. Vilborg, *A Tentative Grammar of Mycenaean Greek* (Göteborg, 1960), стр. 33; J. Chadwick во J.-P. Olivier and Th. G. Palaima (ed.) *Texts, Tablets and Scribes, studies in Mycenaean epigraphy and economy offered to Emmett L. Bennett Jr.* (Supl. a *Minos* 10, Salamanca, 1988), стр. 79, 80, 84) може да се земе предвид само ако суфиксот бил *-yo-*, а не *-iyο-*.